

Nedenstående artikel er skrevet til tidsskriftet "Segl" i 2014. "Segl" er et norsk katolsk tidsskrift vedr. religions- og samfundsforhold i Norden.

Katolsk-humanistisk dannelse i Danmark - anno 2014.

Et "filosofikum" for lederne på de katolske skoler – og senere for lærerne og pædagogerne. Hvorfor nu det - og hvordan?

Hvad er en katolsk skole? Hvornår er en katolsk skole katolsk? Og hvornår er den katolsk nok? Disse spørgsmål er til stadighed aktuelle, ikke mindst i Vesteuropa hvor den katolske skole i de velhavende postmoderne og multikulturelle samfund står med en kæmpe udfordring: Hvordan skabes et værdibaseret skolemiljø, hvor livets store spørgsmål – i et dannelsesmæssigt perspektiv – tages alvorligt? Hvad giver mening? Hvad skal jeg vide? Hvad skal jeg kunne? – Og hvad skal jeg tro?

Det har altid krævet pastoralt mod at drive katolsk skole, og én af de hele store prøvesten er altid om hvorvidt det lykkes at få den katolske skoles selvforståelse/mission og den til enhver tid herskende kultur til at tage hinanden i hånden og danne syntese. I grunden er det de samme vanskeligheder kirken som helhed står over for. Vil vi trække os tilbage og være kirke for de få eller tror vi på kirkens sendelse til verden, som en uundværlig humaniserende faktor?

Ved det 2. Vatikankoncil (1962-1965) blev det ganske klart fastslået, hvad der er den katolske skoles natur:

"I ganske samme omfang som andre skoler har den katolske skole en kulturel målsætning og søger at uddanne de unge til humanitet. Men dens særkende er skabelsen af et skolemiljø, hvor evangeliets ånd af frihed og kærlighed er levende (Gravissium Educationis nr. 8).

Skolerne oplever ofte selv, at de er populære hos elever og forældre, og over store dele af verden betragtes de katolske skoler som en undervisningsmæssig succeshistorie. Så kan man jo spørge sig selv, om hvorvidt det dannelsesprojekt, som det 2. Vatikankoncil skitserer, i tilstrækkelig grad er det, som eleverne rent faktisk møder?

I Danmark findes 22 katolske skoler med samlet set ca. 10.000 elever (hvoraf i gennemsnit 15 % er katolikker), 750 lærere/pædagoger og 50 ledere/afdelingsledere. Nogle af skolerne er blevet til som små sogneskoler på landet, andre er grundlagt som store ordensskoler i byerne af fx Sankt Joseph Søstrene. Samtlige skoler har en selvforståelse forankret i det katolsk-kristne menneskesyn, og alle skoler har et stort ønske om at være et attraktivt alternativ til den danske folkeskole med tilbud om katolsk-humanistisk dannelse.

Katolsk-humanistisk dannelse handler grundlæggende om:

1) At eleverne bliver dygtige. Viden er altid godt!

Et højt akademisk niveau i hele skolens virke er afgørende vigtigt.

2) At eleverne bliver mennesker!

Sagt med Cicero (106-43 f. Kr.): "Det er menneskets opgave at blive menneske".

Hvert enkelt menneske er unikt og skab til et liv i fællesskab og kærlighed med Gud og medmennesket. At komme tættere på sig selv og at komme tættere på Gud er to sider af samme sag. Den handler om livsudfoldelse og autenticitet. Og om hvordan den enkelte elev med størst mulig frihed vælger at bruge sit liv, sin viden og sine kompetencer.

De katolske skoler må altid søge at klæde sine elever på til virkeligheden og har indbygget i sin natur at være inkluderende; i særdeleshed i forhold til den konkrete samfundskultur, hvori den enkelte skole virker. Inkluderende med både mod- og medspil i forhold til samfundets værdier og konventioner. Den katolske skole må aldrig ende som en konservativ og selvrefererende realskole krydret med lidt katolske specialiteter som gudstjenester, morgensang og høflige børn. Dette vil være en total forråelse af både det katolske dannelsessyn og af børnene. Det må altid med stor åbenhed handle om det hele: Den enkelte, om medmennesket, om verden og om Gud.

At holde katolsk skole i dag i Danmark er således noget at et projekt, og fordrer en veluddannet lærerstand med stort engagement i opgaven. Den enkelte lærer er ikke kun en formel autoritet, men skal også gerne – af både elever og forældre – opleves og respekteres som en reel autoritet, som en der både ved og ser mere. Og som med både lyst og evner vil ledsage den enkelte elev i hans/hendes faglige og menneskelige udvikling. Dette kræver selvsagt et veldefineret skolemiljø præget af høj faglighed, refleksion og stillingtagen samt ubetinget respekt for den enkelte elevs personlige – og religiøse – modning.

Lærere i Danmark er generelt set godt uddannede, og der er ligeledes en lang og fin tradition for solid efter-/videreuddannelse både fag-fagligt og pædagogisk/didaktisk. Indtil 1971 var det obligatorisk for alle universitetsstuderende i Danmark at gennemføre et såkaldt Filosofikum. Målet var en fælles akademisk basisviden, som skulle medvirke til at rammesætte og begrebsliggøre samtlige videnskabelige studier. Filosofikum blev desværre offer for studenteroprøret som blandt andet handlede om brud med autoriteter og med autoritative traditioner. Ifølge Karl Marx var filosofi samfundsskadeligt og i det danske tidsskrift Kritik kunne man i 1971 læse, at det obligatoriske Filosofikum var udtryk for "tvangssammenhænge og umyndighedsstrukturer i samfundet" og at det snarest burde nedlægges. Mennesket og videnskaberne skulle sættes fri. Filosofikum i Danmark blev delvist afløst af videnskabsteori, der som videnskabelig disciplin opstod i begyndelsen af 1900-tallet. Nu skulle de enkelte videnskabers metoder, sandhedskriterier og forudsætninger studeres. I dag er vi alle rundet af den postmoderne tænkning: Opgøret med "de store fortællinger" og med de religiøse, filosofiske og politiske værdisystemer. Et opgør med alle autoriteter uden for os selv.

På de katolske skoler i Danmark i dag findes der således ikke en akademisk/filosofisk basisviden hos ledere og lærere/pædagoger, og ønsket om kunne diskutere, begrunde og forpligte sig i forhold til et fælles børnesyn og dannelsessyn er hermed vanskeliggjort. Det er således et meget lille mindretal, som har indsigt i den tænkning og i de begreber, der ligger indlejret i den katolske kirkes tusindårige filosofiske og teologiske tradition – og som danner fundament for forståelsen af hvad katolsk-humanistisk dannelse drejer sig om. I den katolske verden er der en lang og stærk tradition for at sammentænke filosofi, teologi og pædagogik/dannelse. Den ubestridt største teolog på katolsk grund er Thomas Aquinas (1225-1274), der med brug af blandt andet Aristoteles' filosofi, søgte at forklare teologien. Fx i forbindelse med forestillingen om menneskets rettedhed mod Gud, hvor Aristoteles med sin såkaldte teleologi (telos = mål) fastholder, at der er et bestemt mål med menneskelivet, at alt levende stræber mod dets endelige bestemmelse og udfoldelse. Denne tanke er stadig lyslevende i den katolske skoles værdigrundlag og er et godt eksempel på, hvordan en fælles filosofisk forforståelse kan give et klarere billede af, hvad katolsk dannelse handler om.

I Norden, hvor vi kan glæde os over at ligge tæt op ad de nordiske folkeskolars værdigrundlag, er der en afgørende forskel: Hvor folkeskolernes værdigrundlag i sagen natur altid vil være resultatet af et politisk kompromis, henter de katolske skoler deres dannelsessyn fra forestillingen om en evig sandhed om mennesket.

Som sådan er de katolske skoler i latent konflikt med den tiltagende relativisme. Joseph Ratzinger (1927-2013, fra 2005 Pave Benedikt den 16.) har som ingen andre i nyere tid fastholdt nødvendigheden af et opgør med relativismens diktatur (jf. Ratzingers prædiken ved 2005-konklavets begyndelse). Ratzinger peger med bekymring på, hvordan relativismen udgør en trussel mod den dialog om de menneskelige værdier, som vi mere end nogensinde har behov for, hvis vores samfund ikke skal begå kulturelt selvmord. Oplevelsen af fællesskab om ikke-relative grundholdninger og værdier er således én af forudsætningerne for at kunne tale om et professionelt VI på en katolsk skole og for det daglige pædagogiske arbejde med at omsætte idealer til virkelighed.

Den gode lærerpraksis bliver fortløbende til i spændingsfeltet imellem teori og praksis, og både fagligt og relationelt er det afgørende vigtigt, at lærergruppen oplever et kollegialt miljø præget af et fælles børnesyn og dannelsesideal. I FAKS (Foreningen Af Katolske Skoler i Danmark) har vi gennem de seneste år diskuteret følgende spørgsmål:

Hvordan videreudvikler vi livsduelige katolske skoler, hvor ledere, lærere og pædagoger har fælles sprog og forståelsesramme i forhold til katolsk-humanistisk dannelse?

For at imødekomme dette kunne man ønske sig filosofikum tilbage på læreruddannelse i Danmark, idet alle fremtidens lærere herigennem ville blive bibragt en eller anden form for fælles filosofisk basisviden, som kunne danne afsæt for den videre indføring i katolsk tradition. Men dette er nok ikke realistisk. I FAKS stod det derfor ret hurtigt klart, at en mulig farbar vej var selv at påbegynde udarbejdelsen af et filosofikum for ledere, lærere og pædagoger på de katolske skoler i Danmark. Til dette formål blev der i 2013 nedsat en arbejdsgruppe på fire personer alle uddannede inden for

teologi, filosofi og/eller pædagogik. På de katolske skoler – som i samfundets øvrige skoler – spiller lederne en vigtig rolle: Den enkelte leders personlige autenticitet, indsigt i opgaven og ledelsesmæssige kvalifikationer har således helt afgørende betydning for om dannelsesprojektet lykkes eller ej. Det blev derfor besluttet, at første skridt skulle være et mini-filosofikum over to år (2014-2016) for de katolske skolers ledelsesteam (ca. 50 ledere), som i forvejen mødes halvårligt. Hvis dette blev en succes, skulle det efterfølges af et langt mere omfattende filosofikum for lærere og pædagoger på katolske skoler.

Under overskriften "Hvem er vi på de katolske skoler, og hvad vil vi?" udarbejdedes fire heldagskurser til afvikling over de to år med følgende mål:

- At kvalificere forståelsen af, samtalen om og udviklingen af den katolske skole i DK, både som idé/vision og konkret i forhold til egen skole.
- At videreudvikle vores fælles sprog, forståelse, horisont og referenceramme i forhold til katolsk-humanistisk dannelse.
- I forløbet præsenteres udvalgte emner fra filosofi, pædagogik, idéhistorie og fundamentalteologi i relation til ovenstående mål.

Det første heldagskursus blev afholdt i foråret 2014 under overskriften: Sandhed og subjektivitet.

Som indgangsportal til vores filosofikum – og til en dybere forståelse af begrebet "katolsk-humanistisk dannelse – valgte vi at tage afsæt i følgende citat fra Søren Kierkegaard:

"Subjektiviteten er sandheden men sandheden er ikke subjektiv".

Med dette ønskede vi at understrege to helt essentielle præmisser for den katolske skole:

- Sandheden om mennesket er forankret uden for mennesket selv – i livets og kærlighedens Gud, som vil fællesskabet med mennesket. Mennesket er således ikke udleveret til sig selv, men derimod med hele sin eksistens forankret i Gud.
- Livet er en gave, og hvert enkelt menneske må vove at træde ud i livet og sætte sig selv på spil i forhold til verden. Dette sker kun gennem passion og lidenskab og ikke gennem betragtninger og rationaler. Dannelsesmæssigt skal eleverne præsenteres for forskellige "billeder" af virkeligheden og herfra bevæges til refleksion og stillingtagen. Hvem vælger jeg at være? Det primære dannelsesmæssige mål for den katolske skole må altid være, at den enkelte vælger at bruge sit liv til glæde for medmennesket og verden. Med sådanne valg kommer den enkelte tættere på både sig selv og på Gud.

De øvrige tre heldagskurser i 2015 og 2016 vil omhandle følgende:

- Relativisme.
- Tro, viden og erkendelse.
- Personalisme.

På de katolske skoler har ledelser, lærere og pædagoger grundlæggende en positiv tilgang til det kristne grundbudskab. Imidlertid har mange en mere eller mindre sekulær baggrund, og forstår sig selv – efter eget udsagn – som kulturkristne eller ”halvkristne”. De flestes baggrund er rundet af den dansk-lutherske tradition. Her er det religiøse en absolut privat sag og det er derfor ikke altid oplagt at se en sammenhæng mellem den personlige tro, det levede liv og den daglige pædagogiske praksis. Ofte opleves det kristne budskab som noget skræmmende med dets ubetingede krav om efterfølgelse, og nutidens mennesker har ikke i sinde at give afkald på det, som de oplever som deres frihed. I forlængelse af ovenstående kan dette ses som et sammenstød imellem to positioner: Er sandheden subjektiv hvilende på det enkelte menneskes ”synes-ninger” eller er sandheden om mennesket og verden ufravigelig objektiv og evigt gældende? Når vi har valgt at udarbejde et filosofikum og ikke et trosrærekursus, er det blandt andet motiveret af denne baggrund og forforståelse hos medarbejderne på de katolske skoler. I filosofien kan alle være med, uden krav om bestemte forudsætninger, viden og tro. Men ingen kan beskæftige sig seriøst med filosofiske grundspørgsmål, uden personligt at blive udfordret. På den måde håber vi at komme langt i forsøget på at skabe forforståelse og sprog for evangeliets livs- og menneskesyn. Hvis uddannelsen af ledere, lærere og pædagoger skal lykkes, er det bydende nødvendigt, at vi tager afsæt i det, der angår os alle ubetinget: At være – og at blive – menneske.

Pave Benedikt plæderede for at benytte sig af den menneskelige fornuft som grundlag for samtalen om mennesket, samfundet og værdierne. I grunden forsøger vi med ”filosofikum på de danske katolske skoler” i praksis at omsætte hans vision. Og vi gør det i visheden om, at der til syvende og sidst kun er én Sandhed: Den levende Gud. (jf. Joh. 14.6: ”Jeg er vejen, sandheden og livet”.)

Af Jesper Fich, OP (dominikaner), født 1956. Sognepræst ved Sct. Mariæ Kirke, Frederiksberg. Bispedømmets skolekonsulent og teologisk rådgiver for FAKS.

Peter Franklin, født 1966. Lærer og cand. pæd. i religion og livstolkning. Skoleleder på Institut Sankt Joseph, København.